

Kotta vakoknak

(A Braille-írás világnapja tiszteletére - Louis Braille halálának 170. évfordulójára)

Amióta ember él a Földön, igénye van gondolatai, versei, énekei feljegyzésére, s ezt meg is tette, sőt teszi mind a mai napig. Szavait rajzzal, szimbólumokkal, szóképekkel, betűkkel, zenéjét a dallam irányának jelzésével, később konkrét ritmussal kiegészítve, végül pontos hangjegyekkel rögzíti.

Nincs ez másképp a vizuális kultúrából kizárt látássérültek esetében sem. Az igény ugyanúgy megvan a vak emberben is az olvasásra és a kotta ismeretére.

Ennek a problémának megoldását már a középkorban is keresték. Az első elképzelések minden betűhöz egy tapintható pontot rendeltek úgy, hogy táblázatba rendezték az ABC-t és a táblázat betűket határoló vonalait használták megkülönböztetésül, így egy betű egy pontból és egy vagy több határoló vonalból állt.

Ez a módszer feledésbe merült, helyét átvették a síkírású nyomtatott betűk domború változatai.

Aztán úgy 200 évvel ezelőtt egy francia tüzérszázados, Charles Barbier, szintén táblázatot használva már sokkal jobb rendszert talált ki. Terve ezzel az volt, hogy katonái éjjel, sötétben is tudják majd a parancsokat olvasni. Ám miután embereit erre sehogy sem tudta rávenni, elvitte rendszerét a párizsi vakok intézetébe, ahol az akkor 12 éves Louis Braille nagy örömmel kapott rajta, és megalkotta belőle a mai napig is használatban lévő pontírást.

Sok munkája volt vele, hiszen Barbier rendszere 12 pontot használt, így karakterei túl nagyok voltak ahhoz, hogy ujjbeggyel jól lehessen olvasni őket, ezért kellett 6 pontra redukálnia a jeleket.

A következő képeken Charles Barbier és Louis Braille pontírás-rendszerei láthatók.

Alfabeto de Charles Barbier

a	i	o	u	é	è
an	in	on	un	eu	ou
b	d	g	j	v	z
p	t	q	ch	f	s
l	m	n	r	gn	ll
oi	oin	ian	ien	ion	ieu

Charles Barbier 12 pontos írásrendszere. Forrás: https://es.wikipedia.org/wiki/Charles_Barbier_de_la_Serre

Az új magyar Braille-ábécé, írásjelek és egyéb jelölések

a	á	b	c	cs	d	e	é	f	g
⠁	⠠	⠃	⠉	⠎	⠇	⠑	⠑	⠋	⠎
gy	h	i	í	j	k	l	ly	m	n
⠎	⠋	⠇	⠇	⠎	⠋	⠋	⠋	⠎	⠎
ny	o	ó	ö	ő	p	q	r	s	sz
⠎	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏
t	ty	u	ú	ü	ű	v	w	x	y
⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏
z	zs	,	;	:	.	?	!	()	„”
⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏
*	-	'	@	_	nagybetűjel	számjel	kiemelőjel	/	§
⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏	⠏

Készítette: Kiss Mária - 2016.

A magyar pontírás jelei. Forrás:

<https://www.mvgysz.hu/tudjon-meg-tobbet-hu/braille-iras/>

Louis rendszere hamar népszerű lett diáktársai körében, az iskolaigazgató támogatását is megkapta, s a diákok tanáraik segítségével létrehozták első kis pontírású könyvtárukat.

Az idő múlásával új vezető került az intézmény élére, aki ellenezte a pontírást. Azt állította, ez elválasztja a vakokat a látó társadalomtól és az írás használatát betiltotta.

Szerencsére azonban még Louis életében beállt a pozitív fordulat, megérhette, hogy írásrendszere újra elfogadottá vált, de csak halála után lett

nemzetközi szinten is az emberiség kincse. Nevét azóta is őrzi: Braille-kultúra, Braille-írás.

És mi újság a kottával?

A párizsi vakok intézetének diákjai hangszerjátékot is tanulhattak. A város zenetanárai eljártak hozzájuk és ingyen foglalkoztak velük. A tanítás hallás után zajlott, míg Louis, aki zongorán és orgonán művészi fokon játszott, meg nem alkotta a pontírású kotta rendszerét is.

A pontírású kotta ugyanazt a 64 jelet használja, mint a fenti képen látható Braille ABC. Egy pontíráson nevelkedett vak embernek azonban ez semmi problémát nem okoz, ha megbízhatóan olvas az ujjaival és türelemmel, időben kezdik el tanítani a kottázásra.

Jelen cikk terjedelme kevés ahhoz, hogy a Braille-hangjegyírás összes csínját-bínját feltárjam Olvasóim előtt. Célja nem is ez, hanem a figyelem felkeltése a Braille-kultúra iránt.

Hogy néz ki a Braille-kotta?

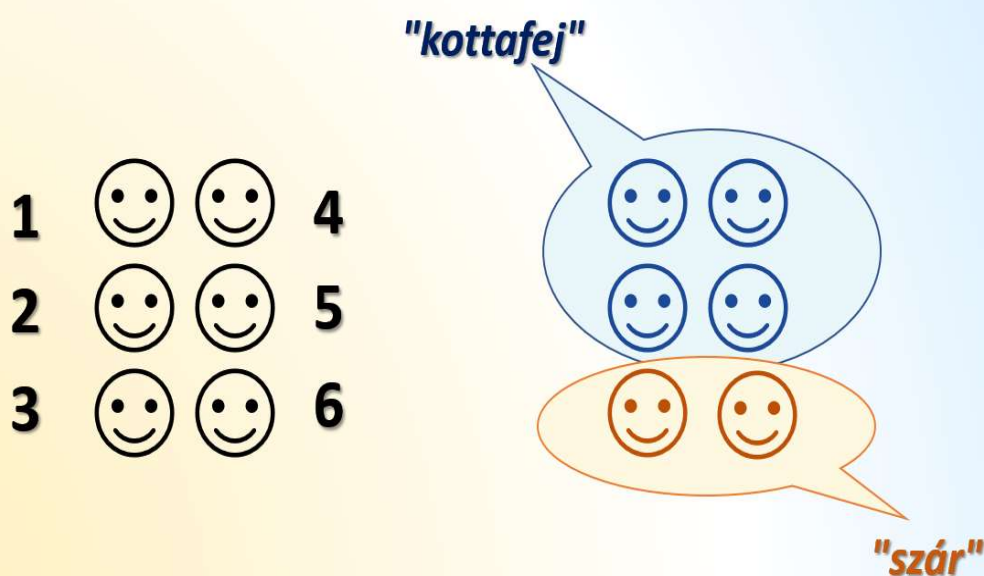
Ha a síkírású kottával összevetjük, első látásra feltűnik a különbség: a Braille-kottában nincs ötvonal, se pótvonalak, se szárak, zászlók, se egymás fölött tornyosuló hangfürtök. Gyakorlatilag ugyanúgy néz ki, mint egy normál pontírású szöveg.

Hogy lehet akkor eligazodni benne?! – merül fel a kérdés jogosan. A hang magasságát oktávjelek teszik egyértelművé, így küszöbölte ki Louis az ötvonalat és a kulcsokat. De nézzük meg közelebbről a Braille-kottát!

A Braille-karakter 6 pontból áll: ⠠. Az alábbi képen a fekete körvonalú mosolygó fejcskékből álló ábra jól mutatja, hogy a hatpont baloldali oszlopában helyezkednek el az egyes, kettes, hármas, jobboldali oszlopában pedig a négyes, ötös hatos számú pontok.

A kép másik oldalán látható kék-barna mosolygós hatpont a Braille-karakter kotta értelmezését szemlélteti, ahol a kékkel jelzet felső négy pont (1, 2, 4, 5) a hangjegy fejt, az alsó kettő (3, 6) a hangjegy szárát alkotja majd. Hogy hogyan? A Braille-kotta hangjegyei és szünetjelei című képen részletesen megmutatom.

A Braille hatpont és a hatpont, mint kotta

Itt feltüntettem a törzshangok neveit és azok pontírású jeleit nyolcad, negyed, fél és egész értékekkel. Ha soronként haladunk a táblázaton, megfigyelhetjük a felső négy pontból álló kottafej változásait, hogy miként kap minden törzshang más alakzatot.

(C: 1 4 5, D: 1 5, E 1 2 4, F 1 2 4 5, G: 1 2 5, A: 2 4, H 2 4 5)

Ha függőlegesen nézünk egy oszlopot, a szárok változását vehetjük górcső alá: mint a fenti képen bemutatam, a hang hosszértékének jelzésére a hármas és a hatos pontot rendelte Louis Braille. Hogy melyikhez melyiket, annak könnyű elsajátítására találta ki régen egy vak zenepedagógus, Bocskai Imre a következő rigmust:

„Hatospontot a negyedhez,
hármas pontot a félhez,
hármas és a hatos pontot kell szúrni az egészhez.”

Ez a bölcs zenepedagógus a szünetjelek megtanításához is kitalált egy varázsszót, MUVX (ejtsd: muviksz). M az egész-, U a fél-, V a negyed-, X a nyolcad szünet jelölésére szolgál.

A Braille kotta hangjegyei és szünetjelei

ZENEI HANGOK: C D E F G A H szünetjel

Imént megszerzett ismereteinket váltsuk aprópénzre, nézzük meg a Láttál-e már valaha csipkebokor rózsát? című népdalt síkírású és Braille lejegyzésben!

Braille notation for the musical score:

Egy kis magyarázatot fűzök a kottához, mert pár jelről eddig még nem esett szó:

- az előjegyzés jelen esetben 1#: , (pontszáma 1 4 6) ez közvetlenül a síkírású kotta alatti sorban található az ütemmutatóval együtt;
- az ütemmutató 2/4 , (számjel után kettes szám és a négyes lecsúsztatva, vagyis a négyes nem 1 4 5: , hanem 2 5 6:);
- az alatta lévő sorral folytatjuk: kulcs helyett itt dallamjelet használtam, mely a kotta kezdetét jelenti (6 3);
- az egyvonalas oktáv jele (5-ös pont);
- az ütemvonal a szóköz
- és a záróvonal , mely a Z és K betűkből áll, s bár ez nemzetközi jelölés, mi, magyarok magunkénak érezvén, csak úgy hívjuk: „záradék”.

Természetesen a Braille-kotta a legmodernebb zene leírására is alkalmas, lejegyezhetünk vele bonyolult ritmusokat és több hangból álló akkordokat, zenei utasításokat, frazeálásokat is; vannak hangszerspecifikus jelölések húrosoknak, fúvósoknak, ütősöknek, billentyűsöknek, énekeseknek stb.

Mivel azonban a tapasztalatok szerint a pontírás rendszere a látó emberek számára elsősorban idegen és túlságosan bonyolult, úgy gondoltam, bepillantásnak ennyi ismeret bőven elegendő.

Írásom célja

Cikkemmel Louis Braille-ra, a pontírás megalkotójára emlékezem. Arra az Emberre, aki az olvasás szabadságát adta vak társainak. Arra az Emberre, aki olyan kincset adott a világnak, mely a rohamosan fejlődő informatika birodalmában is helyet kapott.

Útravalóul azt a gondolatot szeretném kedves Olvasóim lelkében elhelyezni, hogy a pontírás olyan érték, mely a vak ember életét tartalommal és az önálló tanulás lehetőségével tölti meg. Ungár Imre és Németh Tamás vak zongoraművészek, hogy a 20. század legnagyobbjait említsem csak, és a vak zenetanárok, ugyanúgy kottából tanultak és tanítanak, mint látó társaik.

A beszélő szoftverek térhódításával a pontírás szerepe nagyon lecsökkent a látássérültek életében, így a pontjelek olvasásának gyakorlására minimális lehetőségük van. Emiatt zenetanításuk is hallás után történik, a vakok képzésében dacára a fejlődésnek, visszazuhantunk közel 200 évet.

A többségi társadalom is olvasás útján szerzi információi nagy részét. Az auditív tanulással akárhogy nézzük is, analfabéta vakokat nevelünk!!!

Mit tehetünk mi, látó emberek? – vetődik fel a kérdés ismét jogosan.

Harcoljunk együtt a Braille-kultúra fennmaradásáért. Ha vak diákkal kerülünk kapcsolatba, ösztönözzük a pontírás olvasására, a Braille-könyvtárak használatára! Kérjük, hogy írjon nekünk Braille-ban, olvasson fel Braille-könyvből, dicsérjük érte! Aztán hívjuk fel a figyelmét a kottából tanulás előnyeire, az önállóságra. A buzdítás, a lelkesítés a biztatás az, amivel segíthetünk.

Végezetül mutatok egy képet a Braille-kijelzőről, mellyel könyvet, kottát, sőt a számítógép és a mobiltelefon üzeneteit is elolvashatjuk pontírásban. Üzenete a Braille-ABC segítségével megfejthető, ehhez kedves Olvasóimnak jó szórakozást kívánok!

Ha felkeltetem érdeklődésüket, kérdéseikkel forduljanak hozzám bizalommal a kotta@mvgysz.hu címen.

Berta Edina, Braille-kotta átíró-szerkesztő, az MVGYSZ munkatársa